

Forma zatrudnienia a poglądy społeczno-polityczne

Przedruk i rozpowszechnianie tej publikacji **w całości** dozwolone wyłącznie za zgodą CBOS. Wykorzystanie **fragmentów oraz danych empirycznych** wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Temat elastycznych form zatrudnienia, pracy tymczasowej, generalnie braku stabilizacji zawodowej jest coraz częściej podejmowany w dyskursie publicznym w kontekście tworzącej się nowej klasy społecznej – prekariatu¹. W badaniach realizowanych w lipcu, sierpniu i wrześniu do naszych stałych bloków tematycznych dodaliśmy pytania dotyczące formy zatrudnienia. Połączenie zbiorów z trzech badań (łącznie N=3056)² daje możliwość przeanalizowania wybranych poglądów społeczno-politycznych poszczególnych grup pracowników wyróżnionych ze względu na formę zatrudnienia. Chcieliśmy się przekonać, jakie poglądy polityczne są dla nich charakterystyczne. Która z tych grup w największym stopniu interesuje się polityką? Jaka jest orientacja polityczna poszczególnych grup? Która z nich jest zadowolona z rozwoju sytuacji w kraju, a która nie? W jaki sposób forma zatrudnienia różnicuje preferencje partyjne? Dzięki dużej liczebności próby mogliśmy sprawdzić m.in. to, jak osoby o niestabilnej sytuacji zawodowej prezentują się w swoich opiniach i poglądach na tle osób mających bardziej pewne źródło utrzymania.

FORMA ZATRUDNIENIA A ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ

Okazuje się, że forma zatrudnienia dosyć istotnie różnicuje zainteresowanie polityką. Wprawdzie w niemal wszystkich grupach wyróżnionych ze względu na formę zatrudnienia zainteresowanie polityką najczęściej określane jest jako średnie, jednak w nastawieniu do niej poszczególnych grup można zauważyć spore różnice. Największe zainteresowanie polityką wyrażają prowadzący własną działalność gospodarczą, którzy wyraźnie częściej niż pozostali określają je jako duże bądź bardzo duże, zarazem relatywnie najrzadziej dystansują się wobec tego obszaru życia społecznego. Również ponadprzeciętnie często duże zainteresowanie

¹ Zob. G. Standing, *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, PWN, Warszawa 2014.

² Badania „Aktualne problemy i wydarzenia”: nr 302 przeprowadzono w dniach 1–8 lipca 2015 roku (N=1044), nr 303 w dniach 17–24 sierpnia 2015 roku (N=1040), nr 304 w dniach 17–23 września 2015 roku (N=972). Wszystkie trzy badania realizowano metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganymi komputerowo (CAPI) na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski.

polityką przejawiają zatrudnieni na czas nieokreślony. Z kolei największy dystans wobec polityki mają pracujący bez umowy, którzy wyraźnie częściej niż pozostali przejawiają nikłe nią zainteresowanie. Ze sporym dystansem do polityki podchodzą również zatrudnieni na czas określony, którzy ponadprzeciętnie często deklarują niewielkie nią zainteresowanie, jednocześnie relatywnie rzadko wyrażając duże zainteresowanie tą sferą życia publicznego.

Tabela 1

Forma zatrudnienia	Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką?		
	Bardzo duże i duże	Średnie	Nikłe i żadne
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	24	52	24
Własne gospodarstwo rolne	10	54	36
Umowa o pracę na czas nieokreślony	17	54	29
Umowa o pracę na czas określony	12	47	41
Umowa cywilnoprawna	9	56	35
Praca bez umowy	12	41	47

FORMA ZATRUDNIENIA A POGLĄDY POLITYCZNE

Grupy wyróżnione ze względu na formę zatrudnienia istotnie różnią się pod względem poglądów politycznych mierzonych na skali lewica–centrum–prawica. Wśród osób prowadzących własną działalność gospodarczą, zatrudnionych na czas zarówno określony, jak i nieokreślony najwięcej jest identyfikujących się z centrową opcją polityczną, choć należy zaznaczyć, że wśród tych ostatnich, a także wśród prywatnych przedsiębiorców niewiele mniej utożsamia się z prawicą. Z kolei wśród rolników oraz osób mających umowy cywilnoprawne najwięcej jest identyfikujących się z prawicą. Natomiast pracujący bez umowy najczęściej mają niesprecyzowane poglądy polityczne, choć tylko nieco mniejszy ich odsetek identyfikuje się z politycznym centrum.

Porównując wyróżnione grupy można ponadto zauważyć, że poglądy lewicowe najczęściej deklarują badani zatrudnieni na czas nieokreślony, najrzadziej natomiast ci, dla których głównym źródłem utrzymania jest własne gospodarstwo rolne. Z opcją centrową częściej niż pozostali utożsamiają się zatrudnieni na czas określony oraz prowadzący własną działalność gospodarczą. Z kolei orientację prawicową relatywnie najczęściej deklarują rolnicy, natomiast o braku sprecyzowanych poglądów politycznych stosunkowo najczęściej mówią pracujący bez umowy.

Tabela 2

Forma zatrudnienia	Poglądy polityczne			
	lewica	centrum	prawica	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Własna działalność gospodarcza	11	39	34	16
Własne gospodarstwo rolne	7	36	42	15
Umowa o pracę na czas nieokreślony	16	34	30	20
Umowa o pracę na czas określony	14	42	20	24
Umowa cywilnoprawna	14	29	37	20
Praca bez umowy	13	29	25	33

FORMA ZATRUDNIENIA A OCENA SYTUACJI W KRAJU

Kolejną kwestią, którą różnicuje forma zatrudnienia, jest ocena kierunku zmian zachodzących w kraju. Wprawdzie we wszystkich grupach wyróżnionych ze względu na formę zatrudnienia oceny negatywne przeważają nad pozytywnymi, jednak wśród prywatnych przedsiębiorców przewaga ta jest minimalna, wśród zatrudnionych na czas nieokreślony oraz rolników – niezbyt duża, a wśród pozostałych znacząca. Relatywnie najgorzej rozwój sytuacji w kraju postrzegają zatrudnieni na czas określony. Warto jednocześnie zaznaczyć, że prowadzący własną działalność gospodarczą stosunkowo najrzadziej nie mają sprecyzowanego zdania na ten temat.

Tabela 3

Forma zatrudnienia	Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?		
	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	41	43	16
Własne gospodarstwo rolne	31	46	23
Umowa o pracę na czas nieokreślony	34	43	23
Umowa o pracę na czas określony	22	57	21
Umowa cywilnoprawna	29	50	21
Praca bez umowy	25	49	26

Z bardziej szczegółowych analiz wynika, że istotne znaczenie w tym kontekście ma również zadowolenie z formy zatrudnienia. Okazuje się, że we wszystkich grupach wyróżnionych ze względu na formę zatrudnienia osoby z niej zadowolone rzadziej niż pozostałe pesymistycznie zapatrują się na rozwój sytuacji w kraju.

Tabela 4

Forma zatrudnienia	Zadowolenie z formy zatrudnienia	Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?		
		W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć
		w procentach		
Własna działalność gospodarcza	Tak	43	41	16
	Nie	27	60	13
Własne gospodarstwo rolne	Tak	32	45	23
	Nie	30	52	18
Umowa o pracę na czas nieokreślony	Tak	35	43	22
	Nie	24	61	15
Umowa o pracę na czas określony	Tak	22	53	25
	Nie	23	66	11
Umowa cywilnoprawna	Tak	34	43	23
	Nie	23	60	17
Praca bez umowy	Tak	30	40	30
	Nie	21	56	23

FORMA ZATRUDNIENIA A STOSUNEK DO RZĄDU

W grupach wyróżnionych ze względu na formę zatrudnienia poparcie dla gabinetu Ewy Kopacz relatywnie najczęściej deklarują zatrudnieni na czas nieokreślony – jedynie wśród nich zwolennicy rządu przeważają nad jego przeciwnikami. Z kolei stosunkowo najmniejsze poparcie dla urzędującego gabinetu jest wśród prowadzących własne gospodarstwa rolne, wśród których najmniej jest jego zwolenników, a najwięcej przeciwników.

Tabela 5

Forma zatrudnienia	Stosunek do rządu Ewy Kopacz			
	zwolennicy	przeciwnicy	obojętni	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Własna działalność gospodarcza	31	38	28	3
Własne gospodarstwo rolne	21	39	38	2
Umowa o pracę na czas nieokreślony	36	31	31	2
Umowa o pracę na czas określony	25	31	39	5
Umowa cywilnoprawna	26	35	35	4
Praca bez umowy	27	37	31	5

FORMA ZATRUDNIENIA A PREFERENCJE WYBORCZE

Biorąc pod uwagę łączne deklaracje respondentów (składane w badaniach realizowanych w lipcu, sierpniu i wrześniu) dotyczące głosowania w II turze tegorocznych wyborów prezydenckich, można powiedzieć, że spośród ogółu pracujących właściciele gospodarstw rolnych zdecydowanie częściej niż pozostali deklarują, że 24 maja br. poparli Andrzeja Dudę, z kolei zwolennicy Bronisława Komorowskiego najczęściej wywodzili się spośród osób mających umowy na czas nieokreślony oraz prywatnych przedsiębiorców. Zdecydowanie rzadziej niż przeciętnie na byłego prezydenta głosowali pracujący bez umowy oraz właściciele gospodarstw rolnych. Osoby zatrudnione na umowach o pracę na czas określony oraz pracujące bez umowy najczęściej (po 46% wskazań) w ogóle nie uczestniczyły w tych wyborach.

Tabela 6

Forma zatrudnienia	Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 24 maja?*		
	Na Andrzeja Dudę	Na Bronisława Komorowskiego	Nie głosował(a)m
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	35 (49)	34 (48)	27
Własne gospodarstwo rolne	60 (79)	15 (20)	24
Umowa o pracę na czas nieokreślony	33 (45)	36 (49)	26
Umowa o pracę na czas określony	30 (55)	21 (39)	46
Umowa cywilnoprawna	35 (52)	29 (42)	31
Praca bez umowy	34 (71)	8 (17)	46

*Pominięto tych, którzy: nie pamiętają, czy głosowali, nie pamiętają, na kogo głosowali, oddali głos nieważny oraz odmówili odpowiedzi na pytanie. W nawiasach podano rozkłady odpowiedzi wyłącznie dla grupy osób twierdzących, że głosowali w wyborach

Interesujące jest, w jakim stopniu forma zatrudnienia różnicuje gotowość osób aktywnych zawodowo do udziału w wyborach parlamentarnych 25 października. Jak się okazuje, swoją obecność przy urnach nieco częściej niż pozostali zapowiadają zatrudnieni na umowach cywilnoprawnych oraz umowach o pracę na czas nieokreślony. Niezdecydowanie w kwestii udziału w tym głosowaniu częściej niż pozostałym towarzyszy osobom pracującym „na czarno”, które dodatkowo – podobnie jak pracujący na umowach o pracę na czas określony – relatywnie najczęściej odrzucają możliwość udziału w tegorocznych wyborach do Sejmu i Senatu.

Tabela 7

Forma zatrudnienia	Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach do Sejmu i Senatu 25 października br.?		
	Na pewno wezmę w nich udział	Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	Na pewno nie wezmę w nich udziału
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	66	16	18
Własne gospodarstwo rolne	66	22	12
Umowa o pracę na czas nieokreślony	69	20	11
Umowa o pracę na czas określony	52	24	24
Umowa cywilnoprawna	70	16	14
Praca bez umowy	45	28	27

Respondenci zadowoleni ze swojej formy zatrudnienia z reguły minimalnie częściej niż niezadowoleni twierdzą, że nie pójdą na wybory 25 października, ci drudzy zaś na ogół częściej deklarują, że jeszcze nie wiedzą, czy będą uczestniczyć w tym głosowaniu.

Tabela 8

Forma zatrudnienia	Zadowolenie z formy zatrudnienia	Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach do Sejmu i Senatu 25 października br.?		
		Na pewno wezmę w nich udział	Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	Na pewno nie wezmę w nich udziału
		w procentach		
Własna działalność gospodarcza	Tak	67	16	17
	Nie	72	14	14
Własne gospodarstwo rolne	Tak	67	20	13
	Nie	65	29	6
Umowa o pracę na czas nieokreślony	Tak	70	19	11
	Nie	64	29	7
Umowa o pracę na czas określony	Tak	53	21	26
	Nie	52	29	19
Umowa cywilnoprawna	Tak	69	16	15
	Nie	70	17	13
Praca bez umowy	Tak	46	24	30
	Nie	44	30	26

Jeżeli chodzi o deklarowane preferencje wyborcze, to z analizowanych łącznie badań zrealizowanych w trzech poprzednich miesiącach wynika, że na partię KORWiN nieco częściej niż przeciętnie chcą głosować prywatni przedsiębiorcy oraz pracujący bez umowy, komitet Kukiz'15 znajduje zwolenników również przede wszystkim wśród osób pracujących „na czarno”, a także wśród mających czasowe kontrakty na pracę. Nowoczesna Ryszarda

Petru cieszy się ponadprzeciętną popularnością wśród prywatnych przedsiębiorców oraz osób na stałych kontraktach, Platforma Obywatelska może liczyć na głosy zatrudnionych głównie na umowach cywilnoprawnych oraz umowach o pracę na czas nieokreślony, a PSL i PiS mają wysokie poparcie zwłaszcza wśród właścicieli gospodarstw rolnych. Brak zdecydowania co do popieranego komitetu wyborczego dotyczy przede wszystkim osób pracujących bez umowy.

Tabela 9

Na kandydata którego komitetu wyborczego zamierza Pan(i) głosować w wyborach do Sejmu?*	Forma zatrudnienia						Ogółem wśród pracujących (N=1039)
	własna działalność gospodarcza (N=113)	własne gospodarstwo rolne (N=92)	umowa o pracę na czas nieokreślony (N=545)	umowa o pracę na czas określony (N=158)	umowa cywilnoprawna (N=81)	praca bez umowy (N=33)	
KORWiN	6,2	0	1,1	3,2	3,7	6,1	2,4
Kukiz'15	13,3	3,2	11,0	23,4	9,9	21,2	12,8
Nowoczesna Ryszarda Petru	9,7	0	7,9	6,3	2,5	0	6,6
Partia Razem	0	0	0	1,9	0	0	0,3
Platforma Obywatelska RP	28,3	15,1	33,0	22,2	37,0	24,2	29,4
Polskie Stronnictwo Ludowe	2,7	15,1	2,0	3,8	2,5	0	3,5
Prawo i Sprawiedliwość	26,5	59,1	28,6	25,9	30,9	36,4	30,6
Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+ Zieloni	3,5	0	4,4	5,1	1,2	0	3,7
Inny komitet wyborczy	7,1	0	3,1	2,5	2,5	0	3,0
Trudno powiedzieć	2,7	7,5	8,8	5,7	9,9	12,1	7,8

* Odpowiedzi respondentów, którzy są pewni swojego udziału w zbliżających się wyborach parlamentarnych

Okazuje się jednak, że w niektórych przypadkach, zwłaszcza odnoszących się do osób, których sytuacja zawodowa z założenia jest mniej stabilna niż innych (pracujących na czasowych umowach o pracę oraz kontraktach cywilnoprawnych), nie bez związku z deklarowanymi preferencjami wyborczymi pozostaje zadowolenie z formy zatrudnienia. Wprawdzie, generalnie rzecz biorąc, PO cieszy się poparciem pracujących na tzw. umowach śmieciowych, jednak przede wszystkim tych, którzy są zadowoleni z takiego sposobu zatrudnienia (50%). Z kolei PiS może liczyć na dość duże poparcie osób zatrudnionych na czasowych kontraktach o pracę, ale głównie tych, którym taka forma zatrudnienia nie odpowiada (40%). Ogólnie rzecz biorąc, na PO oraz na Nowoczesną Ryszarda Petru częściej chcą głosować ci, którzy są zadowoleni z formy swojego zatrudnienia, natomiast niezadowoleni częściej skłaniają się ku komitetom wyborczym PiS oraz Kukiz'15.

Tabela 10

Na kandydata którego komitetu wyborczego zamierza Pan(i) głosować w wyborach do Sejmu?	Zadowolenie z formy zatrudnienia	Forma zatrudnienia						Ogółem wśród pracujących (N=1044)
		własna działalność gospodarcza (N=113)	własne gospodarstwo rolne (N=92)	umowa o pracę na czas nieokreślony (N=545)	umowa o pracę na czas określony (N=157)	umowa cywilnoprawna (N=80)	praca bez umowy (N=33)	
		w procentach						
KORWiN	Tak	6,9	0	1,2	4,5	4,8	0	2,4
	Nie	0	0	0	0	2,6	10,0	1,2
Kukiz'15	Tak	13,9	1,4	10,5	25,2	2,4	7,1	11,6
	Nie	10,0	4,8	14,8	20,0	18,4	25,0	18,2
Nowoczesna Ryszarda Petru	Tak	9,9	0	7,6	6,3	4,8	0	7,0
	Nie	10,0	0	14,8	6,7	0	0	4,2
Partia Razem	Tak	0	0	0	2,7	0	0	0,3
	Nie	0	0	0	0	0	0	0,0
Platforma Obywatelska RP	Tak	29,7	13,0	33,7	21,6	50,0	50,0	30,5
	Nie	20,0	19,0	22,2	24,4	23,7	10,0	22,4
Polskie Stronnictwo Ludowe	Tak	3,0	14,5	2,1	4,5	0	0	3,4
	Nie	0	19,0	0	2,2	5,3	0	4,2
Prawo i Sprawiedliwość	Tak	25,7	65,2	28,7	19,8	31,0	28,6	29,6
	Nie	40,0	42,9	25,9	40,0	28,9	40,0	35,2
Zjednoczona Lewica	Tak	3,0	0	4,7	5,4	0	0	4,0
	Nie	10,0	0	0	4,4	2,6	0	2,4
Inny komitet wyborczy	Tak	5,9	0	3,1	3,6	2,4	0	3,1
	Nie	10,0	0	7,4	0	2,6	0	2,4
Trudno powiedzieć	Tak	2,0	5,8	8,5	6,3	4,8	14,3	7,2
	Nie	0	14,3	14,8	2,2	15,8	15,0	9,7

Poglądy społeczno-polityczne stanowią wypadkową wielu czynników – mniej lub bardziej złożonych. Nie bez znaczenia jest także forma zatrudnienia różnicująca już samo zainteresowanie polityką, a także stosunek do rządu, orientację polityczną oraz preferencje wyborcze. Istotną rolę odgrywa również – jak się okazuje – zadowolenie z formy zatrudnienia, które z kolei nierzadko uwarunkowanie jest takimi czynnikami, jak: wiek, status materialny, poziom wykształcenia. Generalnie rzecz biorąc, na PO oraz Nowoczesną Ryszarda Petru częściej chcą głosować osoby zadowolone z formy swojego zatrudnienia, a niezadowolone z niej częściej skłaniają się ku komitetom wyborczym PiS oraz Kukiz'15.

Opracowali

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA

Rafał BOGUSZEWSKI